

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНА УСТАНОВА “ІНСТИТУТ
ЕКОНОМІКИ ТА ПРОГНОЗУВАННЯ”

БАРАНОВ Олександр Геннадійович

УДК 330.341.1

ЕФЕКТИВНІСТЬ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Спеціальність 08.01.01 – економічна теорія

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

КИЇВ – 2006

Дисертацією є рукопис

Робота виконана в Об'єднаному інституті економіки НАН України.

Науковий керівник:

доктор економічних наук, професор, член-кореспондент НАН України **Безчасний Леонід Костянтинович**, Об'єднаний інститут економіки НАН України, заступник директора інституту з наукової роботи;

кандидат економічних наук, старший науковий співробітник **Мельник Віктор Павлович**, Державна установа “Інститут економіки та прогнозування НАН України”, старший науковий співробітник відділу економічної теорії.

Офіційні опоненти:

доктор економічних наук, доцент **Осецький Валерій Леонідович**, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, професор кафедри економічної теорії економічного факультету;

кандидат економічних наук, старший науковий співробітник **Шовкун Інна Анатоліївна**, Державна установа “Інститут економіки та прогнозування НАН України”, старший науковий співробітник відділу технологічного прогнозування та інноваційної політики.

Провідна установа:

Київський національний економічний університет, кафедра політичної економії обліково-економічних факультетів (м. Київ).

Захист дисертації відбудеться “ 11 ” травня 2006 року об 11⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д.26.150.02 у Державній установі “Інститут економіки та прогнозування НАН України” за адресою: 01011, м. Київ-11, вул. Панаса Мирного,26.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Державної установи “Інститут економіки та прогнозування НАН України” за адресою: 01011, м. Київ-11, вул. Панаса Мирного,26.

Автореферат розісланий “ 6 ” квітня 2006 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради
доктор економічних наук

Шубравська О.В.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Сприяння господарському поступу, виразом якого є економічне зростання, вважається природною метою діяльності уряду в будь-якій країні. При цьому, згідно з існуючими концепціями ендogenous зростання, ключову роль у його забезпеченні (самогенеруванні) відіграє інноваційна активність агентів господарювання. З огляду на це вважається, що стимулювання зазначеної активності має бути серед пріоритетів у державному регулюванні економіки.

Розробці наукових засад державного регулювання інноваційної діяльності (ДРІД) присвячено чимало робіт у галузі економічного аналізу, серед яких можна відмітити роботи українських та російських вчених-економістів: Л.К. Безчасного, Ю.М. Бажала, В.П. Александрової, Б.А. Малицького, С.В. Валдайцева, Д.І. Кокуріна, О.О. Лапко, М.В. Гамана, А.С. Гальчинського, В.М. Гейця, В.Л. Осецького, І.А. Шовкун, Г.М. Доброва, С.Ю.Глазьєва, Ю.В. Яковця, В.Н. Рижих. Серед закордонних дослідників необхідно виділити роботи: Й. Шумпетера, Е. Менсфілда, Р. Нельсона, С. Вінтера, Г. Фасфелда, Р.Ланглау, Б.Твісса, Дж. Мартіно, Г. Менша, П. Холла.

При цьому багато хто з цих та інших дослідників інноваційну пасивність агентів економічних чи інших країн, зокрема української, їх несприйнятливість до досягнень НТП пов'язує саме з неефективністю відповідної економічної політики держави. Проте ефективність цієї політики не часто є предметом спеціальних досліджень, через що у її розумінні розставлені ще далеко не всі крапки над "і".

Роль державного управління в економіці України, судячи з його частки у розподілі ВВП країни, залишається досить значною, при цьому зберігається достатньо великий нереалізований інноваційний потенціал. Очевидно, що ці існуючі реальні можливості державного регулювання національної економіки, включаючи безпосереднє управління інноваційними процесами, не забезпечують сталого економічного зростання. На наш погляд, зазначений недолік значною мірою зумовлений відсутністю надійної науково-методичної бази для формування ефективної інноваційної політики. Для усунення відповідних прогалин, зокрема, необхідне обґрунтування ефективного трансмісійного механізму ДРІД у бюджетній і грошово-кредитній сферах, адекватне використання досвіду ДРІД, напрацьованого в успішних іноземних країнах і розробка методик оцінки його ефективності.

Досвід СРСР і України свідчить, що при реалізації заходів, пов'язаних із регулюванням інноваційної діяльності, їхня ефективність передбачалася як щось досить зрозуміле для сучасного суспільства. Таким чином, питання визначення критеріїв ефективності, оцінки ефективності й оптимізації ДРІД відійшли на другий план і не знайшли належного висвітлення в науковій літературі. Ці обставини і зумовили вибір теми цього дисертаційного дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконана відповідно до плану наукових досліджень відділу економічної теорії і методології досліджень Інституту економіки НАН України та Об'єднаного інституту економіки НАН

України як правонаступника першого і містить результати досліджень, що виконувалися автором у рамках НДР “Інновації як визначальне джерело сталого економічного розвитку України” (номер держреєстрації 0100U006257) і “Теоретико-методологічні засади дослідження системних господарських трансформацій” (номер держреєстрації 0104U000479).

Мета і завдання дослідження. На основі переосмислення теоретико-методологічних засад здійснення державного регулювання відтворення економіки і пізнання впливу на останнє інноваційного процесу поставлено за мету розробити методичну базу для оцінки ефективності ДРІД з урахуванням організаційно-економічного механізму ДРІД, досвіду розвинених країн і національних особливостей.

Досягнення мети дисертаційного дослідження зумовило постановку і вирішення наступних завдань:

- проаналізувати сучасні підходи до розуміння феномену “інновація” і зняти проблему протиріч у відповідній науковій термінології;
- дослідити еволюцію уявлень про інноваційний фактор господарського розвитку у працях економістів-теоретиків;
- розкрити теоретичні підходи до здійснення ДРІД, зокрема, охарактеризувати миту, принципи, інструменти і стратегії цього регулювання;
- виявити особливості і проблеми визначення ефективності ДРІД;
- з’ясувати складові трансмісійного механізму ДРІД, визначити основні фактори, що впливають на формування бюджетного і грошово-кредитного забезпечення ДРІД, обґрунтувати необхідність формування ефективної інноваційної інфраструктури в рамках ДРІД;
- проаналізувати моделі ДРІД, що реалізуються в розвинених країнах, виявити їх переваги і вади, визначити сучасні тенденції в ДРІД;
- проаналізувати теоретико-методологічні підходи до формування системи критеріїв ефективності ДРІД і оптимізації державної інноваційної політики;
- дослідити існуючі підходи до визначення рівня інноваційності суспільства і запропонувати авторські методики для його оцінки;
- розробити методичні рекомендації для розрахунку інтегральних показників ефекту й ефективності ДРІД.

Об’єктом дослідження є механізм державного регулювання інноваційної активності агентів господарювання.

Предметом дослідження є науково-методичний інструментарій забезпечення ефективності державного регулювання інноваційної діяльності.

Методи дослідження. Дослідження здійснювалося з урахуванням вимог системного і комплексного підходів. У процесі роботи використовувалися як загальнонаукові методи пізнання, так і спеціальні. З набору перших були задіяні аналіз, синтез, метод наукової абстракції, індукція, дедукція, аналогія, порівняння, діалектичний метод пізнання, метод єдності історичного і логічного та ін. Застосування спеціальних методів дозволило з’ясувати специфічну логіку

відповідного предмету. Зокрема, економіко-математичні методи дали можливість у формалізованому вигляді представити запропоновані в дисертації методичні рекомендації по розрахунку показників для оцінки ефективності ДРІД, а графічна інтерпретація економічних моделей – показати механізм дії інноваційної політики держави тощо. Так, в першому розділі використання методу єдності історичного і логічного дозволило сформулювати відповідний доказ необхідності ДРІД з історичної точки зору. В другому розділі застосування графічних методів щодо аналізу сукупного інноваційного попиту та пропозиції домогло показати вплив бюджетних методів ДРІД на інноваційний ринок. В третьому розділі дослідження, на основі положень векторного аналізу в загальному виді представлено вирішення завдання щодо оптимізації державної інноваційної політики, а застосування методу статистичних угруповань дозволило запропонувати методику для оцінки рівня інноваційного розвитку, побудовану на принципах теорії технологічних укладів.

Наукова новизна одержаних результатів. Наукову новизну дисертаційного дослідження формують науково-методичні положення і рекомендації щодо вирішення проблеми забезпечення ефективності державного регулювання інноваційної діяльності. Дисертаційне дослідження дозволило досягти прирощення знання у даному напрямі у таких моментах:

вперше запропоновано:

- визначати рівень інноваційності економіко-відтворювального процесу на основі роздільної оцінки рівня інноваційного потенціалу та інноваційної активності. Для оцінки рівня інноваційного потенціалу обґрунтована доцільність використання порівняльного показника для ряду країн, а для визначення рівня інноваційної активності агентів господарювання – такого індикатора, як частка інноваційних витрат у валових суспільних витратах;

- оцінювати рівень інноваційного розвитку економіки, виходячи з її технологічної організації (співвідношення наявних в ній технологічних укладів); розроблено інструментарій для такої оцінки;

- розраховувати оціночний інтегральний показник ефекту ДРІД, як суму ефектів на окремих стадіях вертикального і горизонтального інноваційного процесу;

- обґрунтування можливості узагальненої оцінки ефективності ДРІД за допомогою інтегральних показників ефективності ДРІД, виходячи з трьох методичних позицій (як коефіцієнт ефективності, коефіцієнт віддачі та коефіцієнт еластичності).

уточнено:

- розуміння економічної природи феномену “інновація” з метою усунення суперечностей у похідній термінології; класифікацію розроблених у рамках економічної науки теорій інновацій, які розмежовані в рамках загального об’єкту дослідження за критерієм предмета дослідження, що дозволило більш чітко визначити внесок кожної з цих теорій у пізнання інноваційного аспекту економіки;

- схеми оптимізації державної інноваційної політики (горизонтально-вертикальна, фазова, кластерна і модельна), які, по суті, є можливими варіантами застосування визначених

керованих змінних і систематизованих (об'єднаних у визначені блоки) параметрів, що розглядаються як відбиття комплексу критеріїв ефективності. В рамках кожної схеми і кожного блоку запропоновані конкретні показники, що можуть бути використані при вирішенні певних економічних завдань;

- систему показників для оцінки ефективності ДРІД, що дає можливість визначити, які показники можуть виступати безпосередньо індикаторами ефекту чи ефективності ДРІД, а які – лише критеріями ефективності ДРІД;

- методологію порівняльного аналізу моделей ДРІД агентів господарювання завдяки обґрунтуванню чотирьох критеріїв проведення такого аналізу, що дозволяє досліджувані моделі зробити порівнюваними;

отримало подальший розвиток:

- обґрунтування необхідності ДРІД; відповідні аргументи представлені в теоретичному, історичному і практичному аспектах; уявлення про інноваційний процес, як об'єкт державного регулювання з урахуванням його поділу на вертикальний і горизонтальний;

- систематизація існуючих стратегій ДРІД і уявлення про особливості їх використання в національних економіках;

- підхід до узагальнення досвіду успішних іноземних країн з питань державного регулювання інноваційних процесів і уявлення про існуючі тенденції у цій сфері на основі запропонованого порівняльного аналізу відповідних моделей;

- наявні погляди на дію механізму ДРІД у розрізі бюджетного і грошово-кредитного забезпечення інноваційної активності агентів господарювання.

Практичне значення результатів дослідження полягає у тому, що вони можуть бути використані в процесі формування і реалізації як державної інноваційної політики в економічній сфері, так і для оцінки ефективності державних інноваційних програм, при розробці концепції і створенні національної інноваційної системи, у тому числі такої її складової, як інноваційна інфраструктура. Результати аналізу механізму і моделей ДРІД можуть бути корисними в діяльності органів законодавчої і виконавчої влади щодо регулювання науково-технічної й інноваційної активності вітчизняних агентів господарювання. Окремі положення дисертаційного дослідження можуть використовуватися при розробці системи статистичних індикаторів інноваційної активності.

Напрацювання цього дослідження впроваджено в навчальний процес Севастопольського національного технічного університету (дисципліни “Державне регулювання економіки”, “Історія економічних вчень” і “Економіка й організація інноваційної діяльності”) і використано в аналітичних матеріалах, поданих до державних органів управління.

Особистий внесок здобувача. Дисертаційне дослідження є одноосібно виконаною здобувачем науковою працею. Наукові результати, що містяться у дисертаційній роботі та авторефераті, отримані автором особисто. Здобувачем самостійно виконане комплексне дослідження гносеологічного і антологічного підходів до пізнання особливостей функціонування

механізму ДРІД в економіці, а також обґрунтовані пропозиції методичного характеру щодо оцінки його ефективності.

Апробація результатів дисертації. Основні положення дисертаційного дослідження доповідалися і обговорювалися на міжнародних і вітчизняних науково-практичних конференціях, зокрема: “Менеджмент малого и среднего бизнеса: проблемы, обучение, перспективы” (Севастополь, вересень 2002р., вересень 2003р.), “Молодые ученые Крыма в решении актуальных вопросов современности” (Севастополь, жовтень 2002р.), “Проблемы эффективного функционирования предприятий в современных условиях” (Севастополь, квітень 2003р., жовтень 2004р.), “Проблемы теории и практики учета, аудита, анализа и пути их решения” (Севастополь, травень 2003р.), “Экономика и маркетинг в XXI веке” (Донецьк, травень 2003р., травень 2004р.), “Науково-технічний розвиток: економіка, технології, управління” (Київ, березень 2004р., березень 2005р.), “Ломоносов – 2004” (Севастополь, травень 2004р.), “М.І. Туган-Барановський – видатний економіст. Спадщина та новації” (Донецьк, січень 2005р.), “Сучасні проблеми управління” (Київ, листопад 2005р.), “Управління розвитком соціально-економічних систем: глобалізація, підприємництво, стале економічне зростання”(Донецьк, грудень 2005р.)

Публікації. За результатами дослідження опубліковано 20 одноосібних наукових праць загальним обсягом 4,4 д.а., з них 6 статей у фахових виданнях і 14 – у збірниках матеріалів наукових та науково-практичних конференцій.

Обсяг і структура дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел із 281 найменування та 3 додатків. Повний обсяг дисертації становить 232 сторінок комп’ютерного тексту у тому числі обсяг основного тексту – 173 с, список використаних джерел – 22 сторінок., додатки – 37 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ

У першому розділі “Теоретико-методологічні основи дослідження державного регулювання інноваційної діяльності” здійснено аналіз феномену інновації у господарюванні як об’єкта регулюючого впливу з боку держави; генезису уявлень про інноваційний фактор господарювання в економічній науці; визначена необхідність, об’єкт, принципи формування і стратегії ДРІД; виявлені теоретико-методологічні особливості підходів до пізнання ефективності ДРІД і проблеми, пов’язані з її визначенням.

Аналіз існуючих підходів до пізнання феномену “інновація” демонструє не лише неоднозначність уявлень про нього, але й наявність суперечностей у похідній термінології, які відбивають невідповідність між етапами одержання, впровадження, використання нового знання і видами економічної діяльності (науково-технічної та інноваційної), видами економічних політик (науково-технічної та інноваційної), феноменом інноваційного процесу та ін. На нашу думку, для вирішення проблеми цих протиріч досліднику необхідно мати чітке уявлення про те, які з етапів об’єктивного процесу одержання нового знання і його використання у виробництві відбиває дефініція “інновація”. У такий спосіб інновацію можна визначити у вузькому і широ-

кому замислі. Якщо під інновацією розуміти лише впровадження нового знання у господарювання, то це – вузьке уявлення про цей феномен, якщо ж інновація розглядається як економічне явище, не тільки пов'язане із впровадженням, але й зі створенням і використанням у виробництві нового знання, то це – широке трактування. Саме останнє розуміння феномену “інновація” мінімізує протиріччя у похідній термінології, що дозволяє нам використовувати такий підхід у цьому дослідженні.

У процесі пізнання сутності інноваційних змін у господарюванні вчені-економісти, по суті, не змінюючи об'єкт дослідження, у різні періоди часу і в силу неоднаковості пізнавальних завдань зосереджують свою увагу на різних питаннях, пов'язаних з інноваціями. Така неоднорідність дослідження дозволяє говорити про різні напрями в інноваційних теоріях. Існує достатня кількість класифікацій інноваційних теорій, але, на нашу думку, всі вони не позбавлені певних вад. Йдеться, зокрема: по-перше, про неможливість охоплення всієї розмаїтості інноваційних теорій; по-друге, про відсутність чіткого критерію класифікації. Усунення вищеназаних недоліків стає можливим, якщо систематизувати інноваційні теорії (критерій – предмет дослідження) у такий спосіб: випадкові (дошумпетерівські) теорії, класичні теорії інновацій, теорії економічного зростання (неокласичний підхід, кейнсіанський підхід, теорії ендогенного зростання), теорії економічного циклу, еволюційні теорії господарської динаміки.

Вихідною теоретичною настановою для здійснення державою інноваційної політики є розуміння необхідності державного регулювання інноваційної діяльності суб'єктів господарювання. Не викликає сумніву твердження, що сучасні економічні системи, будучи продуктом спільного функціонування ринку і держави, не можуть ефективно існувати без державного регулювання, як способу подолання суперечностей ринкового саморегулювання господарювання. Необхідність державного регулювання саме інноваційної діяльності суб'єктів господарювання, на нашу думку, вимагає додаткових аргументів. Для цього необхідно звернути увагу на три доказові аспекти: теоретичний, історичний і практичний. Запропонований теоретичний підхід дозволяє глибше подивитися на вади ринкових відносин у господарюванні і на можливість їх усунення за допомогою реалізації інноваційних ініціатив. Історичний підхід дозволяє говорити про необхідність ДРІД з точки зору співпадіння в часі активізації держави на ниві регулювання інноваційної діяльності і господарського поступу. При розгляді перебігу господарювання в Україні реалізується третій доказовий аспект необхідності ДРІД – практичний.

Головною вадою наявних публікацій, присвячених особливостям інноваційного процесу (ІІІ) як об'єкта державного регулювання, є вузьке його розуміння і недостатньо чітке структурування. На наш погляд, досліджувати ІІІ лише як об'єктивний процес, пов'язаний зі створенням наукових знань, впровадженням і використанням їх у господарській практиці, замало. Здійснення технологічних змін в технологічній побудові економіки спричиняє заміну інновацій з одними властивостями на інновації з іншими властивостями. Інноваційний процес як об'єкт державного регулювання – це динамічний процес зміни одного типу інновацій іншими типами (вертикальний ІІІ), що також охоплює, в рамках однієї інновації, діяльність, пов'язану зі ство-

ренням, впровадженням і використанням нового знання (горизонтальний ІІ) у господарській практиці.

Конкретними формами прояву ДРІД є державна інноваційна і науково-технічна політики (рис.1). Кожна з них будується на певних принципах і при їх здійсненні необхідно дотримуватися обраної стратегії. Тільки якщо ці умови виконуватимуться, можна говорити про ефективність ДРІД. У дослідженні уточнені принципи, згідно з якими повинні формуватися інноваційна і науково-технічна політики. З метою подальшого аналізу моделей ДРІД здійснено класифікацію державних інноваційних стратегій. На думку здобувача, особливо важливим моментом в реалізації інноваційної політики є необхідність її поєднання з грошово-кредитною і бюджетною політиками держави.

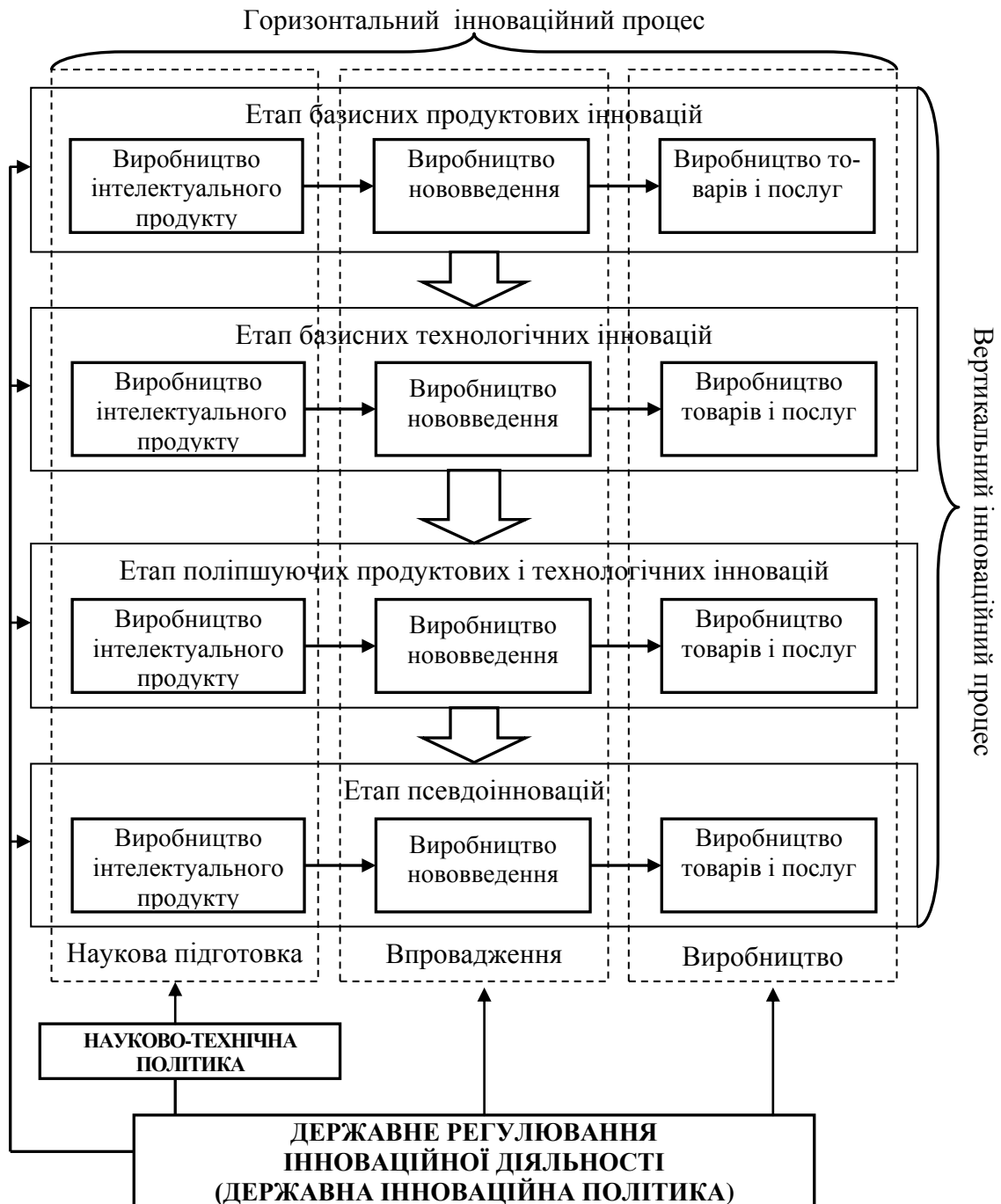

Рис.1. Структурна схема впливу державного регулювання на інноваційний процес

Нами встановлено, що проблему оцінки ефективності ДРІД доцільно вирішувати по-перше, шляхом створення системи індикаторів інноваційної діяльності, по-друге, через розробку методик для розрахунку показників ефективності ДРІД. На нашу думку, крім теоретико-методологічних проблем оцінки ефективності ДРІД, існують ще й практичні труднощі, пов'язані із специфікою такого регулювання в кожній окремій країні. На основі аналізу недоліків, виявлених в існуючих відповідних підходах, розроблена класифікація показників для оцінки ефективності ДРІД, у рамках якої всі показники поділяються на витратні, результативні, структурні, показники динаміки і безпосередньо показники ефекту та ефективності ДРІД.

В другому розділі “Функціонування механізму державного регулювання інноваційної діяльності” досліджені грошово-кредитна і бюджетна складові механізму ДРІД, а також особливості його функціонування в розвинених країнах.

Теоретичною основою для здійснення оцінки ефективності ДРІД є уявлення про його механізм як про виконавця господарсько-відтворювальної функції. Цей механізм в роботі розглядається в двох аспектах, з точки зору статичної і динамічної. У першому випадку йдеться про сукупність складових механізму ДРІД, його інструментарію. При цьому, на нашу думку, слід розрізняти екзогенні складові цього механізму ДРІД (функціональна, нормативно-правова й інфраструктурна підтримка суб'єктів господарювання, які проявляють інноваційну активність) і ендогенні складові (створення державних інноваційних господарських структур і відповідної інноваційної інфраструктури). У другому ж випадку мається на увазі послідовність станів, стадій, етапів, процесів, яка спостерігається в економічній системі під впливом державної інноваційної політики. Якщо досліджувати вплив тих чи інших методів ДРІД на інноваційну активність, то його механізм необхідно розглядати як процес.

У роботі реалізація ДРІД розглядається крізь призму використання інструментів грошово-кредитної і бюджетної політики. Недостатньо вивченим є механізм грошово-кредитного і бюджетного регулювання інноваційної діяльності. Для усунення цієї прогалини визначені цілі і завдання, що вирішуються грошово-кредитною і бюджетною політикою у системі ДРІД, специфіка державного регулювання і інноваційної діяльності як таких, що впливають на формування інструментарію ДРІД у бюджетній і грошово-кредитній сферах.

Розглянуто окремі сучасні теоретичні підходи до формування механізму грошово-кредитного регулювання інноваційної діяльності: монетаристський і кейнсіанський. На їх основі продемонстровано трансмісійний механізм грошово-кредитної політики і виявлені передумови використання тієї чи іншої теорії державного регулювання щодо інноваційної сфери. Також окреслені загальні фактори, що впливають на формування інструментарію ДРІД у грошово-кредитній сфері. Йдеться про рівень розвитку банківської системи, структуру фінансової системи, співвідношення короткострокових і довгострокових ринків капіталу і кредитних ресурсів, адміністративний вплив на фінансових ринках та ін.

У рамках дослідження механізму бюджетного регулювання інноваційної діяльності суб'єктів господарювання удосконалена методика макроаналізу, зокрема використані поняття

сукупного інноваційного попиту та пропозиції і представлена їх графічна інтерпретація. Графічно показаний результат механізму впливу окремих інструментів бюджетної політики на ринок інновацій. Здійснення державних закупівель чи зміна податкового навантаження на суб'єктів господарювання залежить від взаємного розташування кривих сукупного інноваційного попиту (AD_i) і сукупної інноваційної пропозиції (AS_i) в осях координат – рівень цін (P) та рівень інноваційного розвитку (ψ). Рівень нахилу кривих є основним чинником, визначальним доцільність застосування того чи іншого інструмента бюджетної політики (рис 2). У випадку, коли рівень цін AD_i більший за рівень цін AS_i , для нарощування рівня інноваційної активності господарюючих суб'єктів необхідно стимулювати їх до більш ефективного використання інноваційного потенціалу за допомогою збільшення державних витрат чи зменшення на них податкового навантаження (рис. 2 а). Тоді маємо зсув кривої інноваційного попиту з AD_i^0 у AD_i^1 . Якщо умова реалізації інноваційної продукції не дотримується і рівень цін AS_i більший за рівень AD_i , то для того, щоб підвищити рівень інноваційної активності зазначених суб'єктів, слід вдаватися до твердої політики в сфері їх оподаткування з одночасним зменшенням рівня державних витрат. Під впливом таких бюджетних заходів матиме місце зміна інноваційного попиту, який зміститься з AD_i^0 у AD_i^1 (рис. 2 б).

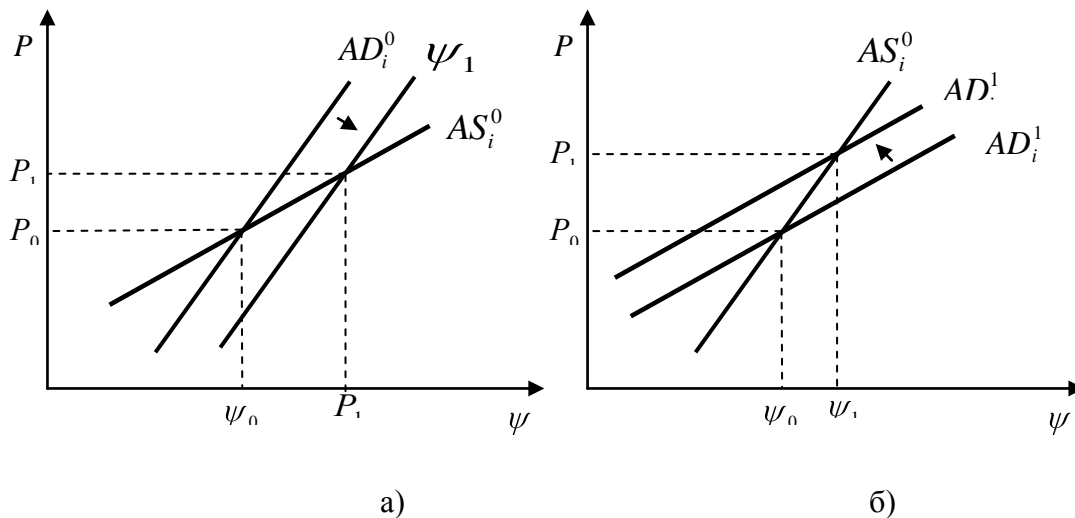

Рис. 2. Зміна інноваційного попиту та пропозиції

Привернуто увагу до інфраструктурного забезпечення реалізації інноваційних ініціатив, як окремого об'єкта ДРІД. У науковій літературі відсутнє теоретичне обґрунтування зв'язку між формуванням інфраструктурного забезпечення інноваційної діяльності й ефективністю ДРІД. Використовуючи методи мікроекономічного аналізу (криві байдужості і бюджетних обмежень), обґрунтовується залежність економічної динаміки від стану інфраструктурного забезпечення інноваційної активності. Витрати на його формування генерують більший мультиплікативний ефект, ніж витрати на реалізацію самих інноваційних ініціатив.

Аналіз літератури, де характеризуються національні інноваційні системи, виявив складність порівняння моделей ДРІД у різних країнах. З метою подолання цієї перешкоди і проведення порівняльного аналізу сучасних моделей ДРІД запропоновані критерії їх систематизації, що відбивають основні взаємозв'язки держави з інноваційною системою. На нашу думку, існує чотири форми прояву ДРІД: 1) держава – постачальник економічних ресурсів; 2) держава – складова інфраструктурного забезпечення інновацій; 3) держава – безпосередній учасник інноваційного процесу; 4) держава – інституціональне середовище останнього. Саме в такому розрізі в роботі розглядаються моделі ДРІД.

Важливими факторами, що дозволяють підвищити ефективність ДРІД, залишаються досвід розвинених країн з регулювання інноваційної активності і врахування останніх світових тенденцій у цій справі. Основним критерієм розмежування моделей ДРІД у теперішній час є рівень розвиненості окремих країн. Виходячи з цього, найбільш цікавими для нашого дослідження уявляються американська (США), європейська (на прикладі Німеччини) і азійська (на прикладі Японії та Південної Кореї) моделі ДРІД.

В цілому треба зазначити, що у теперішній час стратегії ДРІД у розвинених країнах спрямовані на науково-технічне лідерство у світі, в тому числі за рахунок активного втручання в інноваційну сферу, яке підтверджується наступними даними. Частка державних витрат на НДДКР у ВВП в розвинених країнах за останній час постійно збільшується. Так наприклад, у США за період з 1999р. по 2003р. вона зросла з 0,79 до 0,82 %, у Німеччині – з 0,78 до 0,8 %, у Південній Кореї – з 0,61 до 0,74 %. При цьому зберігалися позитивні тенденції динаміки ВВП, що свідчить про нарощення бюджетного фінансування здійснення інноваційних проектів і достатньо високу ступінь регулювання цієї справи. В розвинених країнах у самому державному секторі відбувається нарощування обсягів здійснюваних НДДКР. Наприклад, у США вони зросли у вартісному виразі з 17389,3 млн дол. в 1997р. до 25747,3 млн дол. в 2003р., у Японії – відповідно з 7723,4 млн дол. до 10189,3 млн дол. Ця тенденція є загальною і для інших розвинених країн.

Аналіз моделей ДРІД дозволив встановити, що загальними тенденціями їх відтворення залишаються: збільшення обсягів державних НДДКР при диверсифікації джерел їх фінансування і виконаних робіт і наданих послуг державними інноваційними структурами, у тому числі за рахунок державних коштів; переважна частина НДДКР, виконаних на замовлення держави є проектами фундаментального характеру; частка вчених, які працюють у державних наукових установах, у загальній чисельності науковців як і раніше, є незначною (навіть у європейських країнах); приватний сектор є провідним сектором в інноваційній сфері розвинених країн (крім сфери освіти); широке розповсюдження венчурних форм інноваційної діяльності; наявність конкретної державної стратегії забезпечення інноваційної активності, в рамках якої обов'язково визначений перелік перспективних напрямів і “критичних технологій”; створення чіткої системи податкових стимулів до інноваційної діяльності тощо.

У третьому розділі “Методичні питання оцінки ефективності державного регулювання

інноваційної діяльності” обґрунтовано багатокритеріальний підхід до ДРІД; розглянуті критерії ефективності ДРІД і особливості його оптимізації; запропоновані методики для розрахунку рівня інноваційності економіки та інтегральних показників ефекту й ефективності ДРІД.

Забезпечення та оцінка ефективності державної інноваційної політики вимагає розробки адекватної системи критеріїв ефективності ДРІД. Оскільки добір цих критеріїв здійснюється відповідно до цільових настанов і з урахуванням багатьох об'єктивних умов, то формування їх цілісної системи повинно базуватися на певних принципах: комплексності, порівняльності, безальтернативності і принцип використання системи національних рахунків. У контексті подальшого дослідження критерії ефективності ДРІД були класифіковані за такими ознаками, як: складність розрахунку, тіснота зв'язку з об'єктом регулювання, вид ефективності, ступінь агрегування об'єкта впливу тощо.

Досягнення максимальної ефективності ДРІД неможливе без його оптимізації, мета якої полягає у формуванні умов для ефективного функціонування економіки та інноваційності її відтворення. Досягнення цієї мети, на наш погляд, вимагає вирішення ряду конкретних завдань і проходження етапів оптимізації у певній послідовності.

Складність сучасних інноваційних процесів і можливість держави впливати на різні аспекти господарювання породжують проблему багатокритеріальності забезпечення та оцінки ефективності ДРІД. Суть її полягає в наявності певній кількості і різноманітні локальних критеріїв ДРІД, що приводить до їхньої суперечливості і неможливості створення загального критерію його ефективності. В роботі, виходячи з даного основного посилання в загальному формалізованому вигляді (використовувалася векторна форма), представлено варіант вирішення цієї проблеми і завдання оптимізації ДРІД.

Для полегшення побудови системи вхідних і вихідних параметрів ДРІД запропоновані теоретичні схеми оптимізації, що дозволяють сформулювати сукупність необхідних цільових настанов, реалізація яких і свідчить про ефективність державної інноваційної політики. Як основні теоретичні схеми оптимізації ДРІД розглянуті горизонтально-вертикальна, фазова, кластерна і модельна. Спираючись на них, запропонована комбінована розгорнута схема оптимізації ДРІД. В останній використані раніше представлені розробки: методики визначення рівня інноваційності економіко-відтворювального процесу (інноваційного розвитку) і показників ефективності ДРІД.

Необхідність визначення ефективності ДРІД і виявлення об'єктивних її критеріїв актуалізує розробку агрегованих показників, що характеризують ступінь розвиненості науково-технічної й інноваційної сфери і різноманітних методик, які дозволяють оцінювати рівень інноваційності господарювання. Одними з основних критеріїв ефективності ДРІД виступають показники зазначеного рівня. На нашу думку, поки що не створено прийнятної методики для визначення останнього. Аналіз існуючих методик для розрахунку рівня інноваційного розвитку виявив ряд недоліків, основними з яких є: а) складність розрахунків окремих індикаторів; б) те, що допускається підсумовування кількісних характеристик з різними одиницями виміру; в)

невизначеність пріоритетності впливу того чи іншого фактора на кінцевий результат; г) недостатня кількість використовуваних у розрахунках показників, тобто неповне відбиття всіх сторін інноваційної сфери; д) частина показників не несе відчутного змістовного навантаження; е) показники не відбивають вплив інноваційної політики держави та ін. На основі проведеного аналізу методик для оцінки рівня інноваційності господарювання запропоновані дві авторські методики для визначення цих показників.

В рамках першого підходу інноваційний розвиток розглядається з точки зору інноваційного потенціалу й інноваційної активності відповідних суб'єктів. При цьому показник рівня інноваційного розвитку є синтетичним індикатором, при розрахунку якого використовуються показники станів інноваційного потенціалу і рівень інноваційної активності. Рівень інноваційного потенціалу визначається на основі порівняння окремих показників, що характеризують інноваційний потенціал ряду країн з їх середніми значеннями. Рівень інноваційної активності пропонується розраховувати, як відношення вартості валового випуску продуктів і послуг, які мають ознаки інноваційних товарів, до вартості загального валового продукції і послуг.

Другий підхід до визначення рівня інноваційного розвитку базується на положеннях концепції “технологічних укладів”. Цей підхід виходить з наявності прямої залежності між рівнем інноваційного розвитку і питомою вагою виробництв, які репрезентують більш високі технологічні уклади у ВВП:

$$S_{ID} = \sum_{j=1}^m D_j^{m-j+1}, \quad (1)$$

де S_{ID} – рівень інноваційного розвитку;

D_j – частка виробництва кожного з наявних технологічних укладів у ВВП, наростаючим підсумком, починаючи з відповідного вищого укладу;

j – відповідний технологічний уклад господарювання;

m – кількість технологічних укладів господарювання.

Використання запропонованих методик визначається цілями дослідження. Якщо перша методика характеризує ступінь використання інноваційного потенціалу, то адаптивність національного виробництва до “довгих хвиль” економічної кон'юнктури доцільно визначати за другою методикою.

Державне регулювання інноваційної діяльності може спричиняти ефект і оцінюватися на предмет ефективності. Для здійснення такої оцінки пропонується використовувати показники ефекту ДРІД і показники ефективності ДРІД.

Виходячи з того, що об'єктом ДРІД є інноваційний процес, запропоновано визначати інтегральний (загальний) показник ефекту, що поєднує ефекти ДРІД, які виникають на кожній із стадій горизонтального і вертикального інноваційного процесу(ІІІ):

$$E_{ВІІІ} = \sum_{i=1}^n \sum_{j=1}^m (E_{ВЗ}^j + E_{ВН}^j + E_{ВТІІ}^j), \quad (2)$$

де $E_{ВП}$ – загальний ефект від державного регулювання вертикального ІІ;

n – кількість етапів вертикального ІІ;

m – кількість горизонтальних інноваційних процесів у вертикальному ІІ.

$E_{ВЗ}^j$ – ефект від державного регулювання етапу горизонтального ІІ – виробництво нового знання (інтелектуального продукту);

$E_{ВН}^j$ – ефект від державного регулювання етапу горизонтального ІІ – виробництво нововведення (впровадження нововведення);

$E_{ВП}^j$ – ефект від державного регулювання етапу горизонтального ІІ – виробництво товарів і послуг (використання нововведення).

Внаслідок переосмислення існуючих підходів до визначення показників ефективності ДРІД (показник ефективності може бути поданий у вигляді коефіцієнта ефективності, у вигляді коефіцієнта віддачі й у вигляді коефіцієнта еластичності). Методики розрахунку таких показників запропоновані відповідно до визначених проведеним дослідженням коефіцієнтів. Йдеться про те, що в рамках першого підходу доцільно використовувати в якості коефіцієнта ефективності інноваційний мультиплікатор з відповідною формулою для розрахунку. В рамках другого підходу коефіцієнт віддачі має сенс розраховувати як співвідношення фактичного значення результативного показника чи показника ефекту до нормативного (в дослідженні було застосовано показник ВВП). Третій підхід (розрахунок коефіцієнтів еластичності) дозволяє позбутися частини проблем, зокрема вибору одиниць виміру, що виникають при застосуванні першого та другого підходів. Це уявляється актуальним, адже оцінка ефективності ДРІД потребує використання вартісних, натуральних і безрозмірних показників водночас.

ВИСНОВКИ

1. Проведений аналіз змісту і властивостей інновації як економічного явища підтверджує той факт, що значною мірою успіх у глобальній конкуренції тих чи інших фірм і національних господарств прямо пов'язаний з державним регулюванням інноваційної діяльності суб'єктів господарювання. Характеризуючи сучасні тенденції в розвитку поглядів на роль держави в економічному житті, слід зазначити постійні зміни в державному регулюванні інноваційної діяльності відповідно до властивостей інноваційних процесів, що змінюються. Цю тенденцію підтверджує також аналіз еволюції поглядів на інноваційний фактор господарської динаміки, проведений починаючи з уявлень А.Сміта і закінчуючи положеннями сучасних концепцій економічного розвитку, який дозволив, в рамках дисертаційного дослідження, запропонувати класифікацію інноваційних теорій.

2. Переосмислення існуючих поглядів щодо участі держави у регулюванні інноваційної діяльності суб'єктів господарювання і на її місю у цій справі дозволило навести додаткові аргументи на користь доцільності формування державної інноваційної політики і відкрив можливість застосування отриманих результатів у подальших дослідженнях та економічній практиці. Зокрема, теоретична характеристика і структуризація інноваційного процесу дозволила,

по-перше, більш деталізовано розглянути об'єкт ДРІД; по-друге, показати механізм впливу окремих інструментів ДРІД на відтворення інноваційної сфери і економіки в цілому; по-третє, розмежувати ефекти ДРІД за різними стадіями інноваційного процесу; по-четверте, представити схеми оптимізації ДРІД, що створює додаткові можливості суб'єктам ДРІД для підвищення ефективності його регулювання; по-п'яте, розгляд інноваційного процесу, як двомірного явища (вертикальний і горизонтальний інноваційний процес) з подальшою деталізацією об'єкта ДРІД, створює підґрунтя для формування зважених оцінок напрацьованого в розвинених країнах досвіду відповідного регулювання.

3. На основі проведеного дослідження природи господарських механізмів та інноваційних процесів з'ясовано, що державне регулювання інноваційної діяльності є складним соціально-економічним явищем, яке пов'язане з формуванням сукупності систематизованих знань про сутність, закономірності і методи впливу держави на соціально-економічний розвиток і спрямуванням на досягнення цілей державної інноваційної політики.

4. Доведено, що інноваційний процес потребує від державного регулювання неоднакового впливу на різні його стадії, системного підходу щодо взаємодії з іншими видами економічних політик і використання всього різноманіття інструментів державного регулювання, формування принципів формування науково-технічної політики та інноваційної політики окремо, існування стратегії державної інноваційної політики відповідно до накопиченого світового досвіду ДРІД.

5. Виявлені особливості інноваційного процесу послужили підставою до зміни уявлень про механізм і ефективність державного регулювання через порушення усталених взаємозв'язків між суб'єктами господарювання і зміни в механізмах дії окремих економічних законів. Існуюча проблема оцінки ефективності ДРІД в дослідженні вирішується при розгляді наступних методичних питань: з'ясуванні критеріїв ефективності ДРІД; визначенні показників ефекту й ефективності ДРІД, оптимізації ДРІД. З метою розв'язання цієї проблеми конкретизовано шляхи визначення ефективності ДРІД та виявлено проблеми, що при цьому виникають. Йдеться про нездатність окремих інституціональних структур простежити за результатами та витратами ДРІД, неможливість іноді відокремити результат ДРІД від впливу сторонніх факторів, невизначеність часового лагу між здійсненням ДРІД і фіксацією його результатів у відповідних показниках, використання вартісних, натуральних і безрозмірних індикаторів водночас, існування неявних витрат суспільства, відсутність одночасної визначеності результативного і витратного показників тощо.

6. У проведеному дослідженні функціонування механізму ДРІД розглянуто з теоретичної і практичної точок зору. У першому випадку встановлено, що механізм ДРІД включає в себе грошово-кредитну, бюджетну й інфраструктурну складові, органічне поєднання яких дозволяє суб'єктам ДРІД досягати поставлених цілей в процесі регулювання інноваційної діяльності. Бюджетна складова ДРІД представлена відношеннями з приводу формування дохідної і видаткової частин державного бюджету, інструментами й особливостями трансмісійного механізму

бюджетної політики, а також закономірностями і принципами взаємодії зазначених елементів в інноваційній сфері. Грошово-кредитна складова ДРІД характеризується роллю держави в сфері грошового обігу, опосередкованим впливом грошово-кредитних регуляторів на кінцеві показники функціонування економічної системи в цілому й інноваційній сфері зокрема. Інфраструктурна складова ДРІД знаходить своє вираження у формуванні, стимулюванні розвитку інноваційної інфраструктури та у її впливі на інноваційний процес.

7. В рамках другого підходу визначено, що активізація науково-технічної й інноваційної діяльності в Україні вимагає дослідження сучасних моделей державного регулювання і визначення тенденцій інноваційного розвитку, що уявляється прийнятним підходом до формування національної інноваційної системи, особливо при реалізації державної інноваційної політики. На основі проведеного аналізу моделей ДРІД визначені основні функції, що здійснює держава в національній інноваційній системі. Серед них основними є формування державної і стимулювання розвитку приватної інноваційної інфраструктури, реалізація адекватної державної стратегії інноваційних змін у господарюванні, в рамках якої визначаються перспективні напрями, формується правове поле інноваційної діяльності (охорона інтелектуальної власності, створення податкових стимулів), здійснюється регіональна і міжнародна координація інноваційної діяльності тощо. Їх виконання повинне забезпечити запуск інноваційного механізму інтенсивного економічного зростання і активізувати процеси інтеграції у світове економічне співтовариство.

8. Вирішення проблем економічного розвитку вимагає створення адекватної методологічної і методичної бази для оцінки ефективності ДРІД. Доведено, що питання оцінки ефективності ДРІД зводиться, насамперед, до проблеми вибору критеріїв ефективності і на їх основі – проведення оптимізації інноваційної політики і проблему визначення показників ефекту й ефективності ДРІД. Багатокритеріальність ДРІД, альтернативність вибору методів і схем оптимізації, існування безлічі обмежень по оптимізації, різна пріоритетність критеріїв ефективності ДРІД, зворотний зв'язок між критеріями ефективності та інструментами ДРІД тощо є основними складнощами при здійсненні оптимізації ДРІД, що в остаточному підсумку ускладнює формалізоване вирішення цього завдання і негативно впливає на вірогідність результатів. Активізація використання показників для оцінки ефективності ДРІД і оптимізація на їх основі інноваційної політики повинна будуватися в умовах розвитку статистичної інформації в інноваційній і науково-технічній сферах.

9. З метою створення методичних рекомендації для розрахунку рівня інноваційності господарювання, як критерію ефективності ДРІД, нами визначено, що інноваційний розвиток – це соціально-економічне явище, до сутності якого треба підходити на основі положень теорій Й.А. Шумпетера, М.І. Туган-Барановського, М.Д. Кондратьєва й ін. Інноваційний розвиток суспільства є результатом постійного підвищення потреб суб'єктів господарювання в нових продуктах, технологіях, ринках збуту, видах сировини й організаційних формах виробництва. Кожна країна знаходиться на певному ступені інноваційного розвитку (показник рівня інноваційного розвитку), об'єктивне визначення якого може оцінюватися за різними методиками, в тому числі за

допомогою методик, розроблених в рамках даного дослідження. Дві запропоновані авторські методики відбивають рівень інноваційного розвитку з різних точок зору. Перша методика характеризує ступень використання інноваційного потенціалу суспільства, а друга – побудована спираючись на положення теорії технологічних укладів. У підсумку визначено, що рівень інноваційного розвитку є функцією інноваційної політики держави, і цей показник може служити індикатором для оцінки її ефективності. Без ефективного ДРІД неможливо досягти високих значень цього показника.

10. Встановлено, що ДРІД характеризується комплексом економічних, соціальних і галузевих ефектів, прояв яких щодо витрачених ресурсів чи керованих інструментів є показником ефективності ДРІД. Підхід до розрахунку показника ефекту розглянуто для вертикального ІІ і горизонтального ІІ окремо. Йдеться про те, що інтегральний ефект ДРІД – це сума ефектів на кожній із стадій вертикального ІІ, а ефект від державного регулювання окремого етапу вертикального ІІ визначається як сума ефектів дрібних горизонтальних ІІ. Розв’язання методичних проблем розрахунку показників ефективності ДРІД продемонстровано з трьох точок зору, що дозволило визначати ступінь ефективності ДРІД у вигляді коефіцієнтів ефективності, віддачі та еластичності. Ці показники разом з іншими класифікованими в дослідженні показниками можуть служити критеріями ефективності ДРІД, які кількісно і якісно характеризують цільові настанови державної інноваційної політики і оптимізують використання інструментів державного регулювання відповідної сфери.

11. Реалізація моделі інноваційного відтворення національної економіки навіть за активної підтримки державою інноваційної діяльності навряд чи досягне мети, якщо не спиратиметься на належну науково-методичну базу й об’єктивно не відбиватиме результати інноваційної політики. В рамках цієї загальної настанови в дослідженні доведено, що система показників ефекту й ефективності ДРІД повинна містити методики розрахунку, принципи визначення, форми й методи використання. Застосування запропонованих показників ефекту й ефективності в якості критеріїв ефективності дозволить урахувати особливості всіх складових механізму ДРІД і об’єднати їх в узгоджену систему оцінки ефективності його функціонування.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

У наукових фахових виданнях

1. Баранов А.Г. К вопросу о классификации инноваций // Вестник СевГТУ. Вып. 37: Экономика и финансы. – Севастополь: Изд-во СевНТУ, 2002 – С. 41–44.
2. Баранов О.Г. Деякі проблеми державного регулювання при формуванні інноваційної інфраструктури // Напрями стабілізації економічного розвитку України. – К., Ін-т економіки НАН України, 2002. – С.4–10.
3. Баранов О.Г. Економічна політика держави у використанні інноваційного потенціалу // Інноваційний фактор сталого економічного зростання. – К.: Ін-т економіки НАН України, 2002. – С.36–41.

4. Баранов О.Г. Загальна модель державного регулювання інноваційної діяльності (ДРІД): ознаки систематизації // Соціально-економічні пріоритети сталого розвитку. – К.: Ін-т економіки НАН України, 2003. – С.31–35.

5. Баранов О.Г. Інноваційний процес як об'єкт державного регулювання // Актуальні проблеми економіки. – 2004. – № 6(36). – С. 172–178.

6. Баранов А.Г. Понятие “инновация”: противоречия и взаимосвязи производных терминов // Вестник СевГТУ. Вып. 66: Экономика и финансы. – Севастополь: Изд-во СевНТУ, 2005. – С. 179–187.

Тези доповідей на наукових конференціях

7. Баранов А.Г. Организационно-экономические особенности малого инновационного бизнеса // Материалы международной научно-практической конференции “Менеджмент малого и среднего бизнеса: проблемы, обучение, перспективы”. – Севастополь: СевНТУ, 2002. – С. 46–47.

8. Баранов А.Г. Необходимость государственного регулирования инновационной деятельности // Материалы I Межвузовской научно-практической конференции “Молодые ученые Крыма в решении актуальных вопросов современности”. – Севастополь: СевНТУ, 2002. – С. 35–36.

9. Баранов А.Г. Налоговое стимулирование инновационной деятельности // Материалы всеукраинской научно-практической конференции “Проблемы эффективного функционирования предприятий в современных условиях”. – Севастополь: СевНТУ, 2003. – С. 79–80.

10. Баранов А.Г. Теоретические особенности оценки инновационной деятельности на предприятии // Материалы всеукраинской научно-практической конференции “Проблемы теории и практики учета, аудита, анализа и пути их решения”. – Севастополь: СевНТУ, 2003. – С. 227–230.

11. Баранов А.Г. Методологические аспекты оценки эффективности государственного регулирования // Материалы международной научно-практической конференции “Менеджмент малого и среднего бизнеса: проблемы, обучение, перспективы”. – Севастополь: СевНТУ, 2003. – С. 4–5.

12. Баранов А.Г. Методологические аспекты оценки эффективности государственного регулирования инновационной деятельности // Материалы 4-й международной конференции студентов и молодых ученых “Экономика и маркетинг в XXI веке”. – Донецк: ДонНТУ, 2003. – С. 15–17.

13. Баранов А.Г. Особенности европейской модели государственного регулирования // Материалы всеукраинской научно-практической конференции “Проблемы эффективного функционирования предприятий в современных условиях”. – Севастополь: СевНТУ, 2004. – С. 224–226.

14. Баранов А.Г. Особенности определения эффективности государственного регулирования инновационной деятельности // Матеріали III Міжнародної конференції студентів, ас-

пірантів і молодих вчених “Науково-технічний розвиток: економіка, технології, управління”. – К.: Пошуково-видавниче агентство „Книга пам’яті України”, 2004. – С. 165–166.

15. Баранов А.Г. Инновационная инфраструктура в системе государственного регулирования инновационной деятельности // Материалы 5-й международной конференции студентов и молодых ученых “Экономика и маркетинг в XXI веке”. – Донецк: ДонНТУ, 2004. – С. 6–7.

16. Баранов А.Г. Место инновационного фактора в экономической теории // Материалы международной научной конференции студентов, аспирантов и молодых ученых “Ломоносов – 2004”. – Севастополь: МГУ ЧФ, 2004. – С. 266-268.

17. Баранов А.Г. Бюджетная политика в системе государственного регулирования инновационной деятельности // Материалы IV Міжнародної конференції студентів, аспірантів і молодих вчених “Науково-технічний розвиток: економіка, технології, управління”. – К.: Пошуково-видавниче агентство “Книга пам’яті України”, 2005. – С. 82–83.

18. Баранов А.Г. Анализ методик для оценки уровня инновационного развития // Материалы міжнародної науково-практичної конференції “М.І. Туган-Барановський – видатний-економіст. Спадщина та новації”. – Том 1. – Донецьк: ДонДУЕТ, 2005.– С.85–87.

19. Баранов О.Г. Загальна модель державного регулювання інноваційної діяльності: ознаки систематизації // Материалы III Міжнародної науково-практичної конференції “Сучасні проблеми управління”. – Київ: НТУУ “КПІ”, 2005. – С. 106–107.

20. Баранов А.Г. Интегральные показатели эффекта и эффективности государственного регулирования инновационной деятельности // Материалы Міжнародної наукової конференції студентів та молодих вчених “Управління розвитком соціально-економічних систем: глобалізація, підприємництво, стале економічне зростання”. – Ч.5. – Донецьк: ДонНУ, 2005.– С.303–306.

АНОТАЦІЯ

Баранов О.Г. Ефективність державного регулювання інноваційної діяльності. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.01.01 – економічна теорія. – Державна установа “Інститут економіки та прогнозування НАН України”, Київ, 2006.

Дисертація присвячена дослідженню теоретико-методологічних підходів до пізнання ефективності державного регулювання інноваційної діяльності (ДРІД) і розробці методичної бази для її оцінки. Переосмислено наявні підходи до визначення категорії “інновація” і досліджена еволюція уявлень про інноваційний фактор в господарській динаміці. Доведена необхідність ДРІД, охарактеризовані об’єкт, інструменти, принципи і стратегії ДРІД. З’ясовано складові трансмісійного механізму ДРІД, визначені основні фактори, що впливають на формування бюджетної і грошово-кредитної політики в системі ДРІД. Обґрунтовано необхідність формування ефективної інноваційної інфраструктури за допомогою ДРІД. Проаналізовано моделі державного регулювання інноваційної діяльності в розвинених країнах, виявлено їх переваги і слабості, визначено сучасні тенденції в ДРІД. Розкрито особливості формування системи критеріїв ефективності ДРІД і оптимізації державної інноваційної політики. Запропоновано мето-

дики для розрахунку рівня інноваційного розвитку, інтегральних показників ефекту й ефективності ДРІД і розкриті особливості застосування запропонованих показників.

Ключові слова: державне регулювання, ефективність, ефект, інновація, інноваційна діяльність, інноваційний процес, інноваційний розвиток, інноваційна політика, науково-технічна політика, грошово-кредитна політика, бюджетна політика, оптимізація.

АННОТАЦИЯ

Баранов А.Г. Эффективность государственного регулирования инновационной деятельности. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.01.01. – экономическая теория. – Государственное учреждение “Институт экономики и прогнозирования НАН Украины”, Киев, 2006.

В работе переосмыслены существующие подходы к определению категории “инновация” и снята проблема противоречий в соответствующей научной и практической терминологии и на основе проведенного анализа уточнена сущность инновации. Исследована эволюция представлений об инновационном факторе в хозяйственной динамике. Раскрыты теоретические основы познания феномена государственного регулирования инновационной деятельности (ГРИД), приведены дополнительные доказательства в пользу его необходимости, уточнены объект, инструменты, принципы и стратегии ГРИД;

Выявлены особенности и проблемы определения эффективности ГРИД. Предложено решение проблемы оценки эффективности ГРИД через: во-первых, разработку системы индикаторов инновационной деятельности; во-вторых, создание методик для расчета показателей эффекта и эффективности ГРИД.

Дана характеристика составляющим трансмиссионного механизма ГРИД, определены основные факторы, оказывающие влияние на формирование бюджетной и денежно-кредитной политики в системе ГРИД. Обоснована необходимость формирования эффективной инновационной инфраструктуры посредством ГРИД. Проанализированы модели государственного регулирования инновационной деятельности в развитых странах, выявлены их достоинства и слабости, определены современные тенденции в ГРИД.

Проанализированы теоретико-методологические основания формирования системы критериев эффективности ГРИД и оптимизации государственной инновационной политики. Раскрыты существующие подходы к определению уровня инновационности хозяйствования, предложены альтернативные существующим методики для его оценки. Разработаны методические рекомендации для расчета интегральных показателей эффекта и эффективности ГРИД и раскрыты особенности применения предложенных показателей.

Ключевые слова: государственное регулирование, эффективность, эффект, инновация, инновационная деятельность, инновационный процесс, инновационное развитие, инновационная политика, научно-техническая политика, денежно-кредитная политика, бюджетная политика, оптимизация.

ABSTRACT

Baranov A.G. Effectivity of state regulation of innovation activity. Manuscript.

The thesis is for obtaining of Scientific Degree of Candidate of Sciences (Economics) by Specialty 08.01.01 – economic theory. – State organization “Institute of the economy and forecasting of the National academy of sciences of Ukraine”, Kyiv, 2006.

The thesis is on the research of theoretical-methodological approaches to cognition of effectivity of state regulation of innovation activity (SRIA) and development of methodical for its evaluation. In the present issue modern points of view to “innovation” category definition are reappraised and approach evolution of innovation factor in the moving forces and trends of economic dynamics. The necessity of SRIA is proved, SRIA object, tools, principles and strategies are characterized. SRIA transmission mechanism components characteristics are give which is to define main factors influencing budget and monetary policy formation. Effective innovation infrastructure formation necessity is proved. There have been analyzed models of SRIA in developed country, advantages and disadvantages are found out, modern tendencies in SRIA are determined. There have been discovered theoretical-methodological peculiarities of criteria system formation of SRIA effectivity and state innovation policy optimization. There have been suggested methodologies for counting out innovation development level, SRIA effect and effectivity integral indicators. Suggested indicator application peculiarities are discovered.

Key words: state regulation, effectivity, effect, innovation, innovation activity, innovation process, innovation development, innovation policy, research and development policy, monetary policy, budget policy, optimization.

Підписано до друку 4.04.2006 р.

Формат 60x84 1/16 Офсет.папір

Умов.друк.арк. 0,9 Обл.- вид.акр. 1,0

Замовлення № 157

Офсет.друк

Тираж 150

Видавничо-поліграфічний відділ Державної установи “Інститут економіки та прогнозування” НАН України
01011, м.Київ, вул. Панаса Мирного, 26